

Laimutis BILKIS
Lietuvių kalbos institutas

DĖL KAIMO VARDO *Jaunódava* KILMĖS

On the origin of the village name *Jaunódava*

Anotacija. Straipsnyje analizuojama kaimo, esančio Šilalės r. Kaltinėnų seniūnijoje, vardo *Jaunódava* raida ir kilmė. Remiantis užrašymais istorijos šaltiniuose *Jonawdo* (vok.), *Janowdowo*, *Яновдово*, *Janowdowa*, *Jonowdow*, *Janowdów*, *Яновдовъ*, *Janowdow*, įrodinėjama, kad dabartinė gyvosios kalbos forma yra antrinė, dėl liaudies etimologijos atsiradusi iš **Jonaudai*, iš kurios vėliau susidarė priesaginis variantas **Jonaudava*. Oikonimai **Jonaudai* ir **Jonaudava* kildinami iš lie. dvikamienio avd. *Jó-naudas*.

Raktažodžiai: lietuvių kalba; istorinė toponimika; oikonimų kilmė; oikonimų raida; liaudies etimologija.

Abstract. The paper analyses the evolution and origin of *Jaunódava*, the name of a village located in the Kaltinėnai civil parish of the Šilalė region. It is argued that the current modern language form is secondary and, due to folk etymology, emerged from **Jonaudai* → **Jonaudava*, which was derived from the Lithuanian compound anthroponym *Jó-naudas*. This theory is based on the following name entries in historical sources: *Jonawdo* (German), *Janowdowo*, *Яновдово*, *Janowdowa*, *Jonowdow*, *Janowdów*, *Яновдовъ*, *Janowdow*.

Keywords: Lithuanian; historical toponymy; origin of oikonyms; evolution of oikonyms; folk etymology.

Oikonimu *Jaunódava* dabar vadinamas Šilalės r. Kaltinėnų seniūnijoje esantis kaimas, kuris tarpukariu priklausė Tauragės apskrities Kaltinėnų valsčiui. Jau iš pirmo žvilgsnio matyti, kad vietovardžio struktūra, taigi ir daryba bei kilmė, nėra aiški. Dėl *Jaunódavos* kilmės iki šiol teišreikštas gilesnių tyrimų neparemtas spėjimas: laikomas neaiškios kilmės oikonimu ir teigiama, jog gali būti priesagos *-ava* vedinys iš dabar nežinomo asmenvardžio (Razmukaitė 2010, 523). Istorikų darbuose ši toponimą bandyta atsargiai sieti su Gedimino sūnaus Jaunučio vardu (Gudavičius 1988, 63) arba Kražių valsčiaus dvarininko Jauniaus Valmantaičio, Žemaitijos seniūno Rumbaudo

ir Kęsgailos brolio, pirmuoju asmenvardžiu, manant, kad šiam asmeniui galbūt priklausė ir Jaunodava (Almonaitis 2010, 91).

Taigi akivaizdu, kad šio vietovardžio etimologijos rakto reikia ieškoti ginantis į raidos ypatumus. Todėl straipsnio tikslas yra išsamiai išanalizuoti gyvenamosios vietovės vardo užrašymo istorijos dokumentuose ypatybes bei gyvosios kalbos vartoseną ir remiantis analizės rezultatais pateikti labiausiai tikėtiną kilmės hipotezę.

Iš gyvosios lietuvių kalbos oikonimas pirmą kartą užfiksuotas 1923 m. surašant Lietuvos gyventojus. Tuomet vartota forma *Jaunódava*, tiksliau *Jaunodavos dv.* (LAV, 598). 1927 m. publikuotame Žemės reformos valdybos sudarytame išparceliuotų dvarų pavadinimų keitimo kaimų pavadinimais sąrašė teikiami abiejų gyvenviečių vardai *Jaunadava: Jaunadavos k.* ir *Jaunadavos dv.* (VŽ 261, 8). Tarpukario Pavardžių ir vietovardžių komisijos sudarytose gyvenamųjų vietų bylose užrašytas Tauragės apskrities Kaltinėnų valsčiui priklausantis kaimas *Jaunódava* (VB 5, 17). Po karo kito gyvenvietės administracinė priklausomybė, bet vardo forma išliko tokia pati: 1959 m. užrašytas *Jaunodavos km.*, esantis Varnių r. Gardiškės apylinkėje (LATS, 541), o 1976 m. – Šilalės rajono Kaltinėnų apylinkės kaimas *Jaunódava* (LATSŽ 2, 104). Iš gyvosios kalbos šis kaimo vardas dar užfiksuotas 1985 m., pažymint, jog gyvenvietėje yra vienkiemis, buvęs dvaro centras, vadinamas *Jaunódvariu* (VK). Taigi žmonių kalboje ar ja paremtuose šaltiniuose dažniausiai vartotas ir vartojamas oikonimas *Jaunódava*, rečiau – variantas *Jaunadava*.

Istorijos dokumentuose pirmą kartą šis vietovardis paminėtas gana anksčiau – 1395 m. kryžiuočių kelių aprašyme, kur užrašyta jo lytis *Jonawdo* ir nurodoma, kad Jaunodavos krašte buvęs šventas miškas ir upė: ... *vnd czu Jonawdo dem lande, do lyt eyn heilig wald vnd eyn vlys* (SRP 2, 675; dar žr. Biržiška 1930, 15, 34, 60; Salys 1930, 47; LE 9, 348; Gudavičius 1988, 63; Almonaitis 2010, 113; Misius 2010, 196). Į lietuvių kalbą užrašymas verčiamas taip: *ir į Jaunodavos kraštą, kur yra viena šventa giria ir upė* (KIZ, 16). Po to vietovė, jau kaip dvaras, minima XVI a. I pusėje Lietuvos Metrikos 1-ojoje užrašymų knygoje. Čia rašoma, kad 1523 m. Ginašis Šedbaravičius (*Ginaschis Schedborowicz*) ir Barbora Teršliova¹ (*Barbara Terschliowa*) pardavė Vilniaus kaštelionui ir Žemaičių seniūnui Stanislovui Jonavičiui (*Stanislawowi Janowiczowi*) Jaunodavos dvaro (*w dzierzawie Janowdowo*) valdose buvusią pavel-

---

¹ Šio avd. lietuviškas atitikmuo būtų Barbora Teršlienė.

dimą žemę, vadinamą Kvesčiais² (*ziemie swą dziedziczną Kwiesci*) (LM 1, 103). Jaunodavos vardas šiame įrašė paminėtas dukart: *w dzierzawie Janowdowo ir w Janowdowie*. Dvaras (*Яновдово*) dažnai minimas XVI a. II pusėje: 1575 m., 1578 m., 1582 m., 1583 m. ir t. t. (Spruogis 1888, 351–352). 1593 m. istorijos šaltinyje užrašytas mirusio Adomo Nadarinskio (*Адама Надариньского*) valdytas Karšuvos valsčiui priklausantis Jaunodavos dvaras: *до имени [...] называемого Яновдово* (LI 1, 348). 1596 m. paminėtas Jaunodavos laukas: *в поли, прозываемомъ Яновдовскомъ* (Jablonskis 1941, 167). 1599 m. dokumente surašytas mirusiam dvarininkui Bernotui Eidimtui (*пану Бернату Янушевичу Еидимту*), gyvenusiam Jaunodavoje (*до дому [...] называемого Яновдово*), priklausantis turtas (palikimas) (LI 1, 507–510). 1616 m. Jaunodava minima Bartkevičiams (*Borkiewiczow*) priklausiusio Kaltinėnų–Jaunodavos dvaro inventoriuje: rašoma, kad inventorius sudarytas Jaunodavoje (*w Janowdowie*) (LI 2, 66–67). Vietovardis paminėtas ir XVIII amžiuje. 1775 m. Žemaitijos kunigaikštystės kūrenamų sodybų (dūmų) sąrašė užfiksuotas Karšuvos pavieto Kaltinėnų parapijai priskiriamas Jaunodavos dvaras (*добра Яновдowo*), priklausantis Karšuvos rotmistrui Antanui Narbutui (*Антоніево Нарбуто*), ir du tokios pačios administracinės priklausomybės bajorkaimiai, šalia kurių nurodytos ir kitos gyvenvietės: *okolica Janowdowo Kołniany*³ ir *okolica Janowdowo, Płunksnie, Pępie, Putwinski*⁴ (ŽKDT, 103, 106, 107). Kaimas (*villa*) ir dvaras (*aula*) dažnai paminimi ir XVIII a. pabaigos bei XIX a. Kaltinėnų parapijos bažnytinėse knygoose. Pavyzdžiui, 1794 m. užrašyta *Rosalia Barcewiczówna de Janowdowa* (KltnKr₁, 280), *Jacobus Szulc de Janowdowa* (KltnKr₁, 285), 1797 m. – *Rosalia Szaulinska de Villa Janowdow, Adamus Szkutyn cum Elisabetha Koncewiczowna de Jonowdow* (KltnKr₂, 260), *Dorotea Cilinayte de Villa Jonowdow, Adamus Szukszta cum Juditha Diamentowiczowna de Aula Jonowdow* (KltnKr₂, 264), *Elisabetha Kinderowna de Villa Jonowdow* (KltnKr₂, 265), 1802 m. – *Giertruda Narbuttowa de Aula Janowdów* (KltnKr₃, 1), *Juliana Narbuttowna de Aula Janowdów* (KltnKr₃, 3), *Benedictus Szukszta cum Giertruda Narbuttowa de Janowdowa* (KltnKr₃, 7), *Adamus Mickus cum Mariana Mockowna de Janowdowa* (KltnKr₃, 10). 1872 m. gimimo ir krikšto knygoje yra įrašas *Дворянь Петра и Марціяны изъ Будровь Борткевичей [...]*

² Dabar Kaltinėnų seniūnijoje yra Kvesčių kaimas.

³ Plg. dabartinį Laukuvos sen. kaimo vardą *Kálnėnai*.

⁴ Plg. dabartinius Kaltinėnų sen. kaimų vardus *Pluňksnės, Pėmpės, Putvinskiai*.

сынъ [...] въ имени Яновдовъ (KltnKr₄, 6), o 1882 m. – Дворянь Владыслава и Каролины Буткевичевъ Багдоновичевъ [...] въ имени Яновдово (KltnKr₅, 92). 1882 m. Raseinių pavieto Kaltinėnų parapijoje užrašyti 2 Bilevičiams ir Bartkevičiams priklausantys Jaunodavos dvarai: *d.[wór] Janowdow Billewicza* ir *d.[wór] Janowdow Bortkiewiczza* bei Jaunodavos bajorkaimis: *o.[kolica] Janowdow* (Buszyński 1874, 213, 214). Tais pačiais metais išleistame geografiniame žinyne užrašyti Bartkevičiaus ir Bilevičiaus nuosavybe esantys dvarai *Janowdów* (SG 3, 426). 1903 m. Kauno gubernijos gyvenviečių sąrašė užfiksuoti Jaunodavos ir Jaunodavos-Žilių⁵ dvarai, priklausantys Raseinių pavietui: *Яновдово, имѣніе* ir *Яновдово-Жили, им.* (KnGGs, 614). Jaunodavos dvaras egzistavo iki 1921 m., kai vykdant Lietuvos Respublikos žemės reformą buvo suvalstybintas ir išparceliuotas: visa jo žemė išdalinta naujakuriams – savanoriams⁶. Jau straipsnio pradžioje paminėtame 1927 m. *Vyriausybės žinių* 361 numeryje paskelbta, kad išparceliuoto Jaunodavos (rašyta – Jaunadavos) dvaro pavadinimas pakeičiamas tapačiu kaimo pavadinimu.

Apibendrinant oikonimo vartoseną istorijos šaltiniuose galima daryti išvadą, kad vartojamos formos *Jonawdo*, *Janowdowo*, *Яновдово*, *Janowdowa*, *Jonowdow*, *Janowdów*, *Яновдовъ*, *Janowdow*. Užrašymai istorijos šaltiniuose pirmiausia akivaizdžiai rodo, kad dabartinė oikonimo forma *Jaunódava* yra antrinė, nes ji nepaliudyta nė vienu atveju. Kaip žinia, vokiečių dokumentuose lie. resp. bl. onimų *au* paprastai perteikiamas *au*, *aw* (*av*) arba *ov* (*ow*), plg. vv. *Kauen* (SRP 2, 543) = *Kaūnas*, *Rawse* (SRP 2, 684) = *Raūsvė* (up.), *Lakawse* (SRP 2, 627) = *Lókauša* (up.) (Steponavičienė, 85), Žemaitijos vv. *Jawnenisken* (Gerullis 1922, 51), pr. avd. *Jawne*, *Javne*, *Jawgede*, *Jawnegoth*, *Jawnoto*, *Jawnucke*, *Jaunestinte* (Trautmann 1925, 39; Mažiulis 1993, 14–16), vv. *Thovraxe* (SRP 2, 138) = *Taūragnas* (ež.), *Dowge* (SRP 2, 697) = *Daūgai*, *Lokowse* (SRP 2, 672) = *Lókauša* (up.) (Steponavičienė, 85). Atvejų, kai *au* perteikiamas *o*, pasitaiko retai, plg. *Lokowe* (SRP 2, 137) = *Laūkuva*, *Rodan* (SRP 2, 709) = *Raudōnė* (up.) (Vanagas 1996, 132; Steponavičienė, 85). Vėlesniuose lotyniškai ar slaviškai rašytuose šaltiniuose lie. vv. *au* paprastai perteikiama *aw*, *ow*, *au*, *av*, *ov*, plg. *siola Jau-neikiow* 1608 m., 1620 m., 1621 m., *siola jauneikie* 1614 m., 1615 m., *siola Jawneikiow* 1609 m., *Jawneikie* 1821 m. = *Jauneikiai*, *wies Jawniuny* 1775 m.,

⁵ Plg. dabartinį Kaltinėnų sen. kaimo vardą *Žiliai*.

⁶ Plačiau apie Jaunodavos dvaro istoriją žr. Misius 2010, 196–197.

Явнюны 1804 m. = *Jaunīūnai* (IVK), *Kawkiszki* 1768 m., 1784 m. (LkmKr₃, 57, 152), *Kowkiszki* 1768 m. (LkmKr₃, 57), *Kaukiszki* 1747 m. (LkmKr₂, 25) = *Kaūkiškė*, *Ковна*, *Сауно* (XVI a.), *do Kowna* (XVII a.) = *Kaūnas* (Vanagas 1996, 91–92). Taigi formos *Jaunódava* autentiškumą galėtų patvirtinti istoriniai užrašymai **Jawnodo(w)*, *Jawnodowa, *Jaunodowa, *Явнодово ar pan., tačiau, kaip matyti, tokių nėra, o esantys variantai liudija, kad pirminė oikono forma buvo kitokia.

Iš paliudytų formų *Jonawdo* (vok.), *Janowdowo*, *Яновдово*, *Janowdowa*, *Jonowdow*, *Janowdów*, *Яновдовъ*, *Janowdow* įtikimiausia rekonstruoti kamieną **Jonaud-*. Taip galima teigti dėl kelių priešasčių. Vokiečių šaltiniuose lietuvių vietovardžių o gali būti žymimas o: *Von Joswaide*, *czu Joswayde* (SRP 2, 681) = *Jósvainiai*, *in Romeyne* (SRP 2, 560), *Romayne* (SRP 2, 610), *Romaynen* (SRP 2, 591) = *Romáiniai*. Apslavintose formose lie. *Jo-* bemaž visuotinai buvo perteikiamas *Ja-*, *Я-*: *de Janiszkie* 1599 m., *miasta Janiszek* 1610 m., *de civitate Janiszek* 1619 m. (IVK) = *Jōniškis*, *Ясвойни* 1449 m., 1526 m., *Ясвойня* 1870 m., *Јасwojnie* 1486 m., 1855 m. (IVK) = *Jósvainiai*, dar plg. avd. *Јатовъ* = *Jotautas* (Būga 1, 228). Tiesa, dažnai vok. raide o perteikiama ir lie. a, pavyzdžiui, *bis czu Drobussznyken* (SRP 2, 698) = *Drabužniūkai*, *Rossiene* (SRP 2, 98), *Rosseyn* (SRP 2, 686) = *Raséiniai* (Steponavičienė, 71). Todėl iš formos *Jonawdo* galėtų būti atstatomas ir kamienas *Janaud-*, tačiau tai mažiau tikėtina dėl numanomos kamieno kilmės (žr. toliau) ir XVIII a. pabaigoje pasirodančios formos *Jonowdow*.

Remiantis pirmuoju ankstyviausiu užrašymu (*Jonawdo*) galima teigti, kad pirminė vietovardžio forma galėjo būti *Jonaudai, iš kurios vėliau susidarė priesaginis variantas *Jonaudava. Dėl galūnės *-ai* perteikimo balse *-o* galimybės plg. miestelio vardo *Bābtai* užrašymą tame pačiame kryžiuočių kelių apraše *czu Bapto*, *von Bapto* (SRP 2, 687), taip pat oikono *Déltuva* formą jau minėtame šaltinyje *Dewilto* (SRP 2, 694, 695), kuri rodo, kad pirminė forma galėjo būti *Déviltai, vėliau pakitusi į priesaginį variantą *Déviltava (Vanagas 1996, 62). Kad pradinis Jaunodavos vardo variantas galimai buvo nepriesaginis, patvirtina ir kitų priesagą *-ava* turinčių vietovardžių vartosena Kryžiuočių ir Livonijos ordinų dokumentuose: priesaga paprastai perteikiama junginiu *-ow* ar pan., pavyzdžiui, *Labunowe* (SRP 2, 102), *in Labunow* (SRP 2, 588), *Labunow* (SRP 2, 589), *auf die lande Labunow* (SRP 2, 592) = *Labúnava*, *in terram Warlow* (SRP 2, 542), *Warlowe* (SRP 2, 88), *bys czu Warlow*, *von Warlow* (SRP 2, 695) = *Varluvà* (< *Varlava). Taigi *Jonawdo* veikia

suponuoja formą *Jonaudai, bet ne *Jonaudava. Kaip matyti iš istorinių užrašymų, priesaginis vardas *Jonaudava (*w Janowdowo* ir *w Janowdowie*) atsiranda bent jau XVI a. pirmojoje pusėje ir toliau nuosekliai vartojamas.

Oikonimai *Jonaudai, *Jonaudava kildintini iš dvikamienio avd. *Jónaudas*, apie kurio buvimą baltų vardyne rašyta daugelio asmenvardžių tyrėjų (Būga 1, 243; Salys 2, 275; Zinkevičius 2008, 208). *Jónaudui* giminiški, iš jo išriedėję asmenvardžiai fiksuoti ir istorijos dokumentuose. Pirmiausia minėtini 1542 m. Lietuvos Metrikos knygos Nr. 559, kurioje aprašoma Urytės ir Žemaičių siena su Livonija, keli antroponimai. Kunigaikščių Giedraičių skunde dėl sienos pažeidimų užrašyti jiems priklausę žmonės *Петрык Яновъдовичъ* ir *Павел Яновъдовичъ*⁷ (LM 559, 39). Pirmąjį asmenvardį *Petryk Janowd-owicz*⁸ nurodęs ir Kazimieras Būga, radęs jį Simono Daukanto Žemaičių privilegijų rinkinyje (rankraštyje) (Būga 1, 243)⁹. Toje pačioje Lietuvos Metrikos knygoje yra ir daugiau iš avd. *Jónaudas* galimai atsiradusių antroponimų. Joje užrašyti Urytės bajorai *Петраишъ Янивдовичъ*, *Андроишъ Янивдовичъ*, *Бутримъ Янивдовичъ*, *Юрби Янивдовичъ* (LM 559, 33), taip pat asmuo *Кзовен Яновкзовичъ* (LM 559, 31)¹⁰. Jų antrieji įvardijimo nariai suponuoja formas *Jonivdavičius ir *Jonaugavičius, kurios gali būti iškreipti avd. *Jonaudavičius (*Яновдовичъ*) variantai¹¹. Kad panašaus pobūdžio išskirpimų

---

⁷ Išrašus iš Lietuvos Metrikos knygos Nr. 559 į savo Žemaičių privilegijų rankraštį yra įdėjęs ir Simonas Daukantas, kuris šiuos asmenvardžius, kaip ir visą tekstą, perteikęs lotyniškais (lenkiškais) rašmenimis: *Petryk Janowdowicz* ir *Pawel Janowdowicz* (Daukantas ŽPr, 209). Straipsnio autoriui susipažinti su visu rankraščiu nebuvo galimybės, pasinaudota tik kelių labiausiai reikalingų fragmentų (lapų) kopijomis.

⁸ K. Būgos *Raštų* I tome ir jo studijoje (Būga 1911, 29) nurodoma *Petryk Janowd-owicz*, tačiau vardas yra su korektūros klaida, perėjusia iš 1911 m. veikalo į raštų tomą. Lietuvos Metrikos knygoje Nr. 559 (mikrofilme) aiškiai matyti užrašytas vardas *Petryk* (*Петрык*). Be to, ir paties mokslininko ranka rašytoje kortelėje užrašyta *Petryk Janowd-owicz* (BgK).

⁹ K. Būga greičiausiai naudojosi Rusijos mokslų akademijos bibliotekos Sankt Peterburge Rankraščių skyriuje saugomu S. Daukanto Žemaičių privilegijų rankraščio variantu, nes jo nurodomas pavadinimas (*Jura immunitates et privilegia samogetarum in unum collecta*) ir lapų skaičius (384) (Būga 1, 617) sutampa su to rankraščio pavadinimu ir jį sudarančiu lapų skaičiumi (apie rankraštį plačiau žr. Kiaupa 1993, 113; Kiaupa 1993a, 207). Lietuvių literatūros ir tautosakos institute saugomuose S. Daukanto Privilegijų rankraščiuose Būgos nurodytų asmenvardžių straipsnio autoriui nepavyko rasti.

¹⁰ S. Daukantas šiuos avd. perteikia taip: *Petrasz Janiwdowicz*, *Androm Janiwdowicz*, *Butrym Janiwdowicz*, *Juri Janiwdowicz*, *Gowen Jonowgowicz* (Daukantas ŽPr, 198, 199).

¹¹ K. Būga greičiausiai taip pat išvelgė šių antroponimų giminystę, nes jo tikrinių

slaviškuose šaltiniuose būta, paliudija $o \leftrightarrow i$ kaitą atspindintys asmenvardžių variantai *Kasper Romeykis* (1786 m.) ir *Kasper Rymeyko* bei jo sūnus *Piotr Rymeykis* (1798 m.) (Maciejauskienė 1991, 121) ar $a \leftrightarrow i$ reprezentuojantys avd. *Michal Taramowicz* ir *Michal Tarymowicz* (1773 m.) (Ragauskaitė 2005, 95). Kita vertus, avd. *Янивдович, Яновкзович* ir *Яновъдовичъ* giminystę įtikimiau galėtų pagrįsti tik tų pačių asmenų įvardijimas šiais antroponiškai minėtame istorijos šaltinyje, tačiau tokių užrašymų neužfiksuota.

Be to, tokios pačios kilmės asmenvardis 1510 m. užrašytas kur kas toliau nuo Jaunodavos. Lietuvos Metrikos Užrašymų knygoje minimi bartininkai (bitininkai) Varnas ir Mažeika Jonaudavičiai, gyvenantys Kernavės valsčiui priklausiusiuose Gelvonuose: *в людей на имя бортев Керновъское волости в Келвенах у Ворона а в Можеика Яновдовичовъ* (LM 8, 359). Rytų Lietuvoje giminiškų antraisiais įvardijimo nariais esančių antroponimų užfiksuota gana daug: *Georgius Ionaudas* 1652–1672 m. (VdnKr, 44), *Bartholomeus Ionaudis* 1707 m. (DglKr, 178), *Adamus Ianaudis, Adamg Ianaudys, Martinus Ianaudis* 1729–1776 m. (UtJn, 31, 33, 45, 59), *Adamus Janaudis, Adami et Zofix Ianawdis, Adami et Zofix Ianaudis, Adami et Sophix Janavdis, Christina Ianaudycia* 1729–1771 m. (UtKr, 31, 88, 98, 114, 134, 177).

Dabartinis kaimo vardo variantas *Jaunódava* bei tarpukariu fragmentiškai paminėtas *Jaunadava*, matyt, yra antriniai, vėliausiai XX a. pirmojoje pusėje gyvojoje kalboje atsiradę iš **Jonaudava*. Taip galėjo atsirasti visų pirma dėl liaudies etimologijos. Pirminę formą **Jonaudava* susiejus su lie. *jáunas*, –à ‘nedaug metų turintis, nesenas; naujas’ ir *dúoti (dāvē)* ‘daryti, kad kas gautų, galėtų paimti; nustatyti vertę, mokėti (ppr. pinigais); leisti, netrukdyti, įgalinti; leisti už vyro; smarkiai ką daryti, veikti’ (LKŽ^e), susidarė antrinis variantas *Jaunódava (Jaunadava)*. Ši reiškinį, matyt, galima laikyti ne tik formas¹² ($o \leftrightarrow au$), bet ir motyvacijos (**Jonaud-ava* → *Jaun-ó-dava*) keičiamąja liaudies etimologija. Motyvacijos kitimą galbūt patvirtina ir jau minėtas gyvojoje kalboje vartojamas Jaunodavoje esančio neoficialaus viensėdžio, buvusio dvaro centro, vardas *Jaun-ó-dvaris*, t. y. ‘naujas dvaras’, nors, kita vertus, tai gali būti kontaminacinis sudurtinis vietovardis, kurio pirmasis sandas kilęs iš kaimo vardo *Jaunódava*, o antrasis – iš liet. *dvāras*. Lietuvių kalboje liaudies etimo-

---

žodžių kartotekos kortelėje šalia avd. *Jonaudas* pagrindžiančio iš S. Daukanto Žemaičių privilegijų rankraščio išrašyto avd. *Petryk Janowd-owicz* pateikti ir *Janiwd-owicz* bei *Gowen Janowg-owicz* (BgK).

¹² Dėl termino žr. Kabašinskaitė 1998, 23–31.

logijos būdu, siejant su lie. *jáunas*, dar gali būti atsiradęs apeliatyvas *jaunāžolē* ‘tokia žolė’ (plg. iliustracinį sakinį *Grafinas su degtine, užpilta ant šalavijų ir jaunāžolių*), kuris galbūt perdirbtas iš lie. *jonāžolē* ‘jonažolinių šeimos augalų gentis (*Hypericum*)’ (plg. iliustracinį sakinį *Degtinė užpilta ant jonažolės ir šalavijos*) (LKŽ^e). *Jaunódava* laikant liaudies etimologijos būdu susidariusiu oikonimu pridurtina, kad tai nebūtų vienintelis tokį reiškinį oikonimijoje ir apskritai toponimijoje reprezentuojantis darinys. Pavyzdžiui, manoma, kad pirminė miestelio vardo *Krekenavà* forma buvo **Krakinava*, o dabartinė atsirado siejant vardą su lie. *krėkenas, krėkenys, krėkenos* ‘tik apsiveršiauvosios karvės pienas’ (Vanagas 1996, 110–113). Dėl liaudies etimologijos galėjo atsirasti miestelio vardas *Saldūtiškis* ir jo ankstyvesnė forma *Salgūdiškis*¹³, taip pat kaimo vardo *Jėrubiškiai* (Grdž), kilusio iš avd. **Jeruba*¹⁴ ar pan., gyvosios kalbos variantai *Iřbiškiai* ir *Jeřbiškiai*, susiejant juos atitinkamai su lie. *irbė* ‘tetervinių šeimos paukštis, jerubė (*Bonasia silvestris*)’ ir *jerbė, jeřbė, jėrbė* ‘tetervinių šeimos paukštis, virbė, irbė (*Tetrao bonasia*)’ (LKŽ^e). Liaudies etimologija galėjo turėti įtakos ir oronimo *Jasmīno kálnas* (Plt) atsiradimui šalia asmenvardinės kilmės varianto *Vismīno kálnas* – plg. lie. *jasmīnas* ‘dekoratyvinis darželių augalas – krūmas (*Philadelphus coronarius*)’¹⁵. Taigi kaimo vardas *Jaunódava* papildoma tokiu būdu atsiradusių vietovardžių gretą.

Išvados

Dabartinis kaimo vardas *Jaunódava* istorijos šaltiniuose minimas nuo XIV a. pabaigos: 1395 m. paminėtas kraštas *Jonawdo*, nuo XVI a. pirmosios pusės pradamas minėti dvaras, o nuo XVIII a. antrosios pusės – bajorkaimis. Dvaro ir bajorkaimio vardai užrašomi formomis *Janowdowo, Яновдово, Janowdowa, Jonowdow, Janowdów, Яновдовъ, Janowdow*.

Remiantis užrašymais istorijos šaltiniuose manytina, kad dabartinė oikonimo forma *Jaunódava* yra antrinė, nes ji nepaliudyta jokiam istoriniame dokumente.

Išanalizavus lietuviškų vietovardžių perteikimo Kryžiuočių ir Livonijos ordinų dokumentuose bei slavų kalbomis rašytuose šaltiniuose ypatumus, galima teigti, kad pirminė oikonimo forma greičiausiai buvo **Jonaudai*, vė-

¹³ Dėl *Saldūtiškio* ir kitų galimai dėl liaudies etimologijos susidariusių vietovardžių žr. Bilkis 2015, 340.

¹⁴ Plg. avd. *Andream Jeruba* 1605 m., *Krzysztoff Jeruba* 1607 m., *Michael Ieruba* 1729–1771 m. (IAK).

¹⁵ Pastarieji duomenys paimti iš rengiamo *Lietuvos vietovardžių žodyno* IV tomo.

liau gavusi priesagą *-ava* ir virtusi **Jonaudava*. Abu vardo variantai kildintini iš dvikamienio avd. *Jónaudas*, kurio tikrumą pagrindžia istoriniai antroponimai *Петрык Яновъдовичь, Павел Яновъдовичь, Ворона а в Можеика Яновдовичовъ, Georgius Ionaudas* ir kt.

Gyvosios kalbos forma *Jaunódava*, žinoma nuo XX a. pirmosios pusės, iš **Jonaudava* greičiausiai atsirado dėl liaudies etimologijos, susiejus vardą su lie. *jáunas, -à* ir *dúoti (dāvē)*.

Tyrimo duomenys suteikia pagrindo abejoti iki šiol publikuotais spėjimais dėl šio vietovardžio kilmės: *Jaunódavą* laikant antrine forma, susidariusia iš **Jonaudava*, nelieka jokio pamato sieti ją su Gedimino sūnaus Jaunučio bei dvarininko Jaunius Valmantaičio vardais ar manyti, kad šis vietovardis kilo iš dabar nežinomo asmenvardžio.

ON THE ORIGIN OF THE VILLAGE NAME *Jaunódava*

Summary

The current name of *Jaunódava* village (located in Šilalė region, Kaltinėnai civil parish) was mentioned in historical sources since the end of the 14th century. *Jonawdo* territory was mentioned in the descriptions of crusader routes in 1395. An estate was first mentioned in the early 16th century sources. The mention of a nobility settlement appeared in the late 18th century sources. The names of the estate and nobility settlement were written in the following forms: *Janowdowo, Яновдово, Janowdowa, Jonowdow, Janowdów, Яновдовъ, Janowdow*.

As the contemporary form of the oikonym *Jaunódava* has not been cited in any historical sources, we conclude that the oikonym is secondary. The analysis of Slavic sources, sources produced by the Crusaders, and Livonian Order sources shows that the original form of the oikonym is likely to have been **Jonaudai*. The oikonym **Jonaudava* was derived by adding the suffix *-ava*. Both forms are derived from a compound anthroponym *Jó-naudas*. The authenticity of the anthroponym is substantiated by historical anthroponyms *Петрык Яновъдовичь, Павел Яновъдовичь, Ворона а в Можеика Яновдовичовъ, Georgius Ionaudas*, etc. The modern form *Jaunódava* (known since the early 20th century) most likely derived from **Jonaudava*, i. e. from the folk etymology connecting the Lithuanian words *jáunas, -à* 'young' and *dúoti (past tense dāvē)* 'give'.

The present analysis calls into question previously published conjectures about the origin of the toponym. If *Jaunódava* is a secondary form derived from **Jonaudava*, there are no grounds to associate the name with Jaunutis (i.e. the son of Gediminas), the landowner Jaunius Valmantaitis, or to surmise that the toponym arose from any currently unknown anthroponym.

SUTRUMPINIMAI

ež. – ežeras

Grdž – Girdžiai (Jurbarko r.)

Plt – Pläteliai (Plūngės r.)

up. – upė

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

Almonaitis, Vytenis 2010, Kaltinėnų kraštas XIV a. antroje pusėje–XV a. pradžioje, in Kazys Misius, Virginijus Jocyš, Albina Auksoriūtė (sud.), *Kaltinėnai* (= *Šilalės kraštas* 9), Vilnius: Margi raštai, 88–129.

BgK – *K. Būgos nomina propria kartoteka*, saugoma Lietuvių kalbos instituto Baltų kalbų ir vardyno tyrimų centro archyve.

Bilkis, Laimutis 2015, Dėl miestelio vardo *Saldutiškis* raidos ir kilmės, *Baltistica* 50(2), 331–346.

Biržiška, Vaclovas 1930, *Kryžiuočių keliai į Lietuvą XIV amž.* 1: *Keliai į Žemaičius* (atmušta iš 1 „Praeities“ tomo), Kaunas.

Būga, Kazimieras 1911, *Apie lietuvių asmens vardus*, Vilnius: Martyno Kuktos spaustuvė.

Būga 1 – Kazimieras Būga, *Rinktiniai raštai* 1, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1958.

Buzyński, Ignacy 1874, *Opisanie historyczno-statystyczne powiatu Rossieńskiego gubernji Kowieskiej z dodaniem Listy poprawnej Generalnych Starostw b. Księztwa Żmujdzkiego i Popisu Schlachty żmujdzkiej 1528 r.* Przez J. B., Wilno: Drukiem Józefa Zawadzkiego.

Daukantas ŽPr – Simonas Daukantas (sud.), *Jura immunitates et privilegia samogetarum in unum collecta* [*Simono Daukanto Žemaičių privilegijų rinkinys (rankraštis)*], Rusijos mokslų akademijos bibliotekos Sankt Peterburge Rankraščių skyrius, Romos katalikų akademijos rinkinys 14.

DglKr – [*Daugailių parapijos krikšto metrikų registracijos knyga (1685–1731 m.)*], saugoma Daugailių bažnyčios archyve.

Gerullis, Georg 1922, *Die altpreußischen Ortsnamen*, Berlin, Leipzig: Vereinigung wissenschaftlicher Verleger, Walter de Gruyter & Co.

Gudavičius, Edvardas 1988, Gedimino pilies (Žemaitijoje), Pagraudės srities ir Paragaudžio vietovės problematika (3: Pagraudės sritis ir Gedimino pilis Petro Dusburgiečio kronikos duomenimis), *Lietuvos TSR mokslų akademijos darbai, A serija* 1(102), 60–69.

IAK – *Abėcėlinė istorinių asmenvardžių kartoteka*, esanti Lietuvių kalbos instituto Baltų kalbų ir vardyno tyrimų centre.

IVK – *Abėcėlinė istorinių vietovardžių kartoteka*, esanti Lietuvių kalbos instituto Baltų kalbų ir vardyno tyrimų centre.

Jablonskis, Konstantinas 1941, *Lietuviški žodžiai senosios Lietuvos raštinių kalboje* 1: *Tekstai*, Kaunas: Lietuvos istorijos draugija.

Kabašinskaitė, Birutė 1998, *Lietuvių kalbos liaudies etimologija ir artimi reiškiniai*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

Kiaupa, Zigmantas 1993, Simono Daukanto parengti Lietuvos Metrikos medžiagos rinkiniai, in Giedrius Subačius, Egidijus Aleksandravičius, Egidijus Motieka, Rimantas

Miknys (sud.), *Simonas Daukantas* (= *Lietuvių atgimimo istorijos studijos* 5), Vilnius: Viltis, 104–117.

Kiaupa, Zigmantas (red.) 1993a, Simono Daukanto Žemaičių privilegijų rinkinio pratarė, in Giedrius Subačius, Egidijus Aleksandravičius, Egidijus Motieka, Rimantas Miknys (sud.), *Simonas Daukantas* (= *Lietuvių atgimimo istorijos studijos* 5), Vilnius: Viltis, 207–225.

KIŽ – Juozas Jurginis, Algirdas Šidlauskas (red.), *Kraštas ir žmonės. Lietuvos geografiniai ir etnografiniai aprašymai (XIV–XIX a.)* (antras papildytas leidimas), Vilnius: Mokslas, 1988.

KltnKr₁ – *Metryki Ochrzczonych Kościoła Parafialnego Kołtyniańskiego z całego Roku 1794*, LVIA F. 669, Apr. 1, B. 64.

KltnKr₂ – *Metrices Baptisatorum Ecclesia Parochialis Kołtynianensis [1797 m.]*, LVIA F. 669, Apr. 1, B. 77.

KltnKr₃ – *Metrices Baptisatorum Ecclesiae Parochialis Kołtynianensis ex Anno 1802*, LVIA F. 669, Apr. 1, B. 137.

KltnKr₄ – *Kniga dlja zapisi roždennyx" i kreščennyx" s" Kołtynjanskago prixoda 1872 god" [1872–1878 m.]*, LVIA F. 1834, Apr. 1, B. 2.

KltnKr₅ – *Kniga dlja zapisi roždenn ... [1878–1886 m.]*, LVIA F. 1834, Apr. 1, B. 3.

KnGGS – *Spisok" nasełennyx" mest" Kovenskoj Gubernii*, Kovna: V" Tipografii Gubernskago Pravlenija, 1892.

LATS – Povilas Bikelis et al. (red.), *Lietuvos TSR administracinis-teritorinis suskirstymas*, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1959.

LATSŽ – Zigmantas Noreika, Vincentas Stravinskas (red.), *Lietuvos TSR administracinio-teritorinio suskirstymo žinynas 2*, Vilnius: Mintis, 1976.

LAV – *Lietuvos apgyventos vietos*, Kaunas: A. Bako spaustuvė, 1925.

LE – Juozas Girnius (red.), *Lietuvių enciklopedija* 9, Bostonas: Lietuvių enciklopedijos leidykla, 1956.

LI 1 – Konstantinas Jablonskis (red.), *Istorijos archyvas 1: XVI amžiaus Lietuvos inventoriai*, Kaunas: „Meno“ spaustuvė, akc. b-vės „Varpas“ spaustuvė, 1934.

LI 2 – Konstantinas Jablonskis, Mečislovas Jučas (red.), *Lietuvos inventoriai. XVII a.*, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1962.

LkmKr₂ – *Księga Metryk Chrzesznych Kosciola Parafialnego Lyngmianskiego od roku 1740. Maia 22. dnia do Roku 1760. Oktobra 24. dnia*, saugoma Linkmenų bažnyčios archyve.

LkmKr₃ – *Księga Metryk Chrzesznych Kosciola Parafialnego Lyngmianskiego od Roku 1760. Novembra 9. dnia do Roku 1790. Novembra 25. dnia*, saugoma Linkmenų bažnyčios archyve.

LKŽ^o – Gertrūda Naktinienė et al. (red.), *Lietuvių kalbos žodynas*, 1–20 (1941–2002): elektroninis variantas, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2005 (www.lkz.lt).

LM 1 – Algirdas Baliulis, Romualdas Firkovičius (red.), *Lietuvos Metrika, Knyga Nr. 1 (1380–1584), Užrašymų knyga 1*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1998.

LM 8 – Algirdas Baliulis, Romualdas Firkovičius, Darius Antanavičius (red.), *Lietuvos Metrika, Knyga Nr. 8 (1499–1514), Užrašymų knyga 8*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1995.

LM 559 – *Lietuvos Metrika, Knyga Nr. 559 (1542)* (mikrofilmas), LIIBR, LM, 1/126.

- Maciejauskienė, Vitalija 1991, *Lietuvių pavardžių susidarymas*, Vilnius: Mokslas.
- Mažiulis, Vytautas 1993, *Prūsų kalbos etimologijos žodynas 2*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
- Misius, Kazys 2010, Buvusio Kaltinėnų valsčiaus dvarai, in Kazys Misius, Virginijus Jocys, Albina Auksoriūtė (sud.), *Kaltinėnai* (= *Šilalės kraštas* 9), Vilnius: Margi raštai, 178–228.
- Ragauskaitė, Alma 2005, *XVI–XVII a. kauniečių asmenvardžiai* (= *Opera Linguistica Lithuanica* 7), Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- Razmukaitė, Marija 2010, Kaltinėnų valsčiaus gyvenamųjų vietų vardai, in Kazys Misius, Virginijus Jocys, Albina Auksoriūtė (sud.), *Kaltinėnai* (= *Šilalės kraštas* 9), Vilnius: Margi raštai, 520–524.
- Salys, Antanas 1930, *Die žemaitischen Mundarten 1: Geschichte des žemaitischen Sprachgebiets*, Kaunas: Spindulys.
- Salys 2 – Antanas Salys, *Rinktiniai raštai 2: Tikriniai vardai*, Roma: Lietuvos katalikų mokslo akademija, 1983.
- SG – Filip Sulimierski, Bronisław Chlebowski, Władysław Walewski (red.), *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich* 3, Warszawa: Nakładem Filipa Sulimierskiego i Władysława Walewskiego, Druk „Wieku“ Nowy-Świat Nr. 59, 1882.
- Spruogis, Janis 1888, *Geografičeskij slovar' drevnej Žomojtskoj zemli XVI stolėtija, sostavlenyj po 40 aktovym' knigam' Rossienskago zemskago suda arxivariusom' Vilenskogo Centralnago Arxiva drevnix' aktovyx' knig' – gubernij Vilenskoj, Kovenskoj, Grodnenskoj i Minskoj Ivanom' Jakovevičem' Sprogisom'*. Pri subsidii ot' Vilenskago Učebnago Okruga, Viľna: Tipografija I. J. Jalovcera, 1888.
- SRP 2 – Theodor Hirsch, Max Töppen, Ernst Strehlke (Hrsg.), *Scriptores rerum Prussicarum. Die Geschichtsquellen preussischen Vorzeit bis zum Untergange der Ordensherrschaft* 2, Leipzig: Verlag von S. Hirzel, 1863.
- Steponavičienė I., *Lietuviški vietovardžiai Kryžiuočių ir Livonijos ordino dokumentuose*, mašinraštis.
- Trautmann, Reinhold 1925, *Die altpreußischen Personennamen: ein Beitrag zur baltischen Philologie* (= *Ergänzungshefte zur Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung auf dem Gebiete der indogermanischen Sprachen* 3), Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- UtJn – [Utenos parapijos jungtvių metrikų registracijos knyga (1729–1776 m.)], saugoma Utenos bažnyčios archyve.
- UtKr – [Utenos parapijos krikšto metrikų registracijos knyga (1729–1771 m.)], saugoma Utenos bažnyčios archyve.
- Vanagas, Aleksandras 1996, *Lietuvos miestų vardai*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
- VB – *Pavardžių ir vietovardžių komisijos Šiaulių ir Tauragės apskričių gyvenamųjų vietų sąrašai (bylos)* 5, saugomos Lietuvių kalbos instituto Baltų kalbų ir vardyno tyrimų centro archyve.
- VdnKr – [Videniškių parapijos krikšto metrikų registracijos knyga (1652–1672 m.)], saugoma Videniškių bažnyčios archyve.
- VK – *Abėcėlinė vietovardžių, surinktų iš gyvosios kalbos, kartoteka*, saugoma Lietuvių kalbos instituto Baltų kalbų ir vardyno tyrimų centre.

VŽ 261 – Vyriausybės žinios 261, Kaunas, 1927 m. lapkričio 7 d.

Zinkevičius, Zigmas 2008, *Lietuvių asmenvardžiai*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

ŽKDT – *Taryfa Podatku Podymnego z Dobr Stołowych Dziedzicznych Ziemskich Duchownych y Hibernowych w Xęstwie Zmuydzkim y Ięgo wszystkich Powiattach sytuowanych podług rozrządzenia zgromadzonych na Seym Stanow w Roku Tysiąc Siedmsett Siedmdzie-siąntt Piąttym uchwalonego a przez Lustratorow od tychże z Konfederowanych Stanow do układania takowego Podatku w tymże Roku wyznaczonych ad thenorem Klassyfikacyi w Konstytucyi do Kraiu Regulowaney y ustanowioney ułożona y sporządzona*, LVIA F. 11, Apr. 1. B. 656

Laimutis BILKIS

Lietuvių kalbos institutas

P. Vileišio g. 5

LT-10308 Vilnius, Lithuania

[laimutis.bilkis@lki.lt]